

Mevrouw dr. F. Klaver is voorzitter van de Werkgroep Communicatie van de Nationale UNESCO Commissie en in deze functie trad zij op als adviseur van de Nederlandse delegatie naar de 21e Algemene Conferentie van de UNESCO, die onlangs in Belgrado is gehouden. Op de agenda stond een bespreking van het MacBride-rapport, waarover ook binnen de nationale grenzen heftig is gesproken en geschreven. In het bijgaande artikel gaat mevrouw Klaver uitvoerig in op wat er in Belgrado gebeurde, op wat daarover in kranten stond en op wat er nu verder kan worden verwacht.

Zeker is dat de discussie over de Internationale Informatie- en Communicatie-Orde verder zal gaan.

Na UNESCO-conferentie nog veel zendingsarbeid te doen

door mevrouw dr. F. Klaver

Zoals bekend heeft het rapport van de Commissie MacBride op de laatste Algemene Conferentie van de UNESCO in Belgrado één van de belangrijkste onderwerpen van bespreking uitgemaakt. Tevoren was het rapport, zowel in Nederland als in een groot aantal andere landen, uitvoerig besproken en bekritiseerd.

In Nederland gebeurde dat onder meer tijdens een tweedaags colloquium, georganiseerd door de Nationale UNESCO Commissie (29 en 30 mei 1980), waarvoor journalisten, media-deskundigen en overheidsfunctionarissen werden uitgenodigd.

De Tweede Kamer wijdde aandacht aan het rapport op 8 september, als gevolg van een door mevrouw E.G. Verkerk-Terpstra (VVD) ingediende en aanvaarde motie. Daarin werd de regering gevraagd tevoren inzicht te geven in het regeringsstandpunt, dat in Belgrado zou worden ingenomen (vgl. De Dagbladpers, september 1980, pag. 28).

Ook diverse beroepsorganisaties, waaronder de vereniging De Nederlandse Dagbladpers, leverden schriftelijk commentaar op de inhoud van het rapport.

Alle beschouwingen en standpunten, die in deze verschillende bijeenkomsten naar voren kwamen, mondden ten slotte uit in een instructie aan de Koninkrijksdelegatie, die naar de Conferentie in Belgrado vertrok.

Overeenkomstig het verlangen van de Kamer zette de regering al in een brief van 26 juni 1980 (kenmerk DIO/CG - 172774) haar standpunt met betrekking tot de conclusies en aanbevelingen in het rapport-MacBride uiteen. Deze stellingname vormde later de kern van de instructie die de delegatie naar Belgrado ontving. Concluderend werd in de brief aan de Kamer gesteld: „Dat het rapport naar het oordeel van de regering positieve elementen bevat welke voldoende grond vormen om in de discussies over het rapport een constructieve houding in te nemen. Daarbij kan evenwel niet ontkend worden dat een aantal conclusies en aanbevelingen een tegenstrijdige uitleg mogelijk maken. Het eindoordeel van de regering zal derhalve in sterke mate afhangen van de inhoud van de concrete beleidsvoorstellen die naar aanleiding van het rapport zullen worden geformuleerd. De regering zal zich bij de beoordeling daarvan immer laten leiden door de overtuiging dat vrijheid van informatie en communicatie een groot goed is en hoeksteen en fundament

vormt van een democratische samenleving.”

Consistent

Deze conclusie was in overeenstemming met een beleidslijn, die in feite al jaren door de Nederlandse delegatie naar de Algemene Conferentie van UNESCO wordt gevolgd. Over de functie en de plaats van de media in de samenleving en over de rol van de overheid daarbij, bestaan fundamentele tegenstellingen, die, omdat zij in het ideologische vlak liggen, niet zijn te overbruggen.

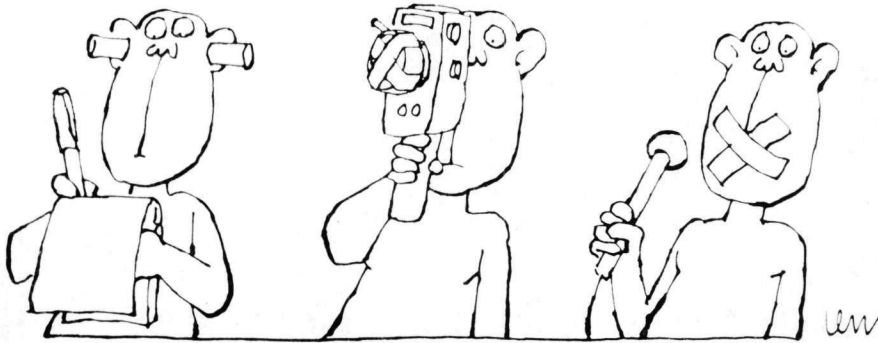
Westers georiënteerde landen zijn overtuigde voorstanders van het recht van elke burger op vrijheid van meningsuiting en informatie en van de autonomie van de media op dit stuk. De Sovjet-Unie daarentegen ziet de rol van de media als ondergeschikt aan de doeleinden van de Staat: de media moeten zich in dienst stellen van het realiseren van een socialistische maatschappij; zij zijn instrument van het staatsapparaat bij het propageren van politieke uitgangspunten en doelstellingen.

Tussenpositie

De Derde-Wereldlanden nemen een tussenpositie in: zij identificeren zich noch met het westelijke, noch met het Sovjet-standpunt maar zijn er in eerste instantie op uit, hun eigen nationale en culturele identiteit te handhaven en op gelijke voet als de Westerse landen deel te kunnen nemen aan het internationale berichtenverkeer.

Er bestaat immers een „imbalance” tussen de landen van de Derde Wereld en die van het Westen wat dit betreft; ook door het Westen wordt dit erkend. De opstelling van de ontwikkelingslanden zou ertoe kunnen leiden dat zij geen toegang meer geven tot journalisten en correspondenten van Westerse persbureaus, waardoor de „free flow of information” geweld wordt aangedaan. En juist die „free flow of information and ideas” is een door de Verenigde Naties en de UNESCO aanvaard fundamenteel beginsel en uitgangspunt voor internationale samenwerking.

Gezien deze constellatie is het bij een Algemene Conferentie van de UNESCO steeds weer de vraag, hoe te komen tot een samenwerkingsprogramma op het gebied van de communicatie, dat voor alle landen en ideologieën aanvaardbaar is. Dat de UNESCO een taak heeft op het gebied van informatie en communicatie, wordt door weinigen betwist: het staat met zoveel woorden in de Constitutie van de Organisatie te lezen (artikel I). De communicatieproblematiek is bovendien een vitaal onderdeel van elke hedendaagse maatschappij en het is dan ook niet te verwonderen dat ook de Derde-Wereldlanden het belang ervan enige jaren geleden hebben ontdekt. Zij stre-

ven naar „dekolonisatie” van informatie en communicatie ten opzichte van de Westerse landen, en voor dit streven is door hen de ongelukkige term „Nieuwe Internationale Informatie- en Communicatie Orde” (NIICO) als complement van de Nieuwe Internationale Economische Orde (NIEO) bedacht. Ongelukkig, omdat men zich klaarblijkelijk niet heeft gerealiseerd dat het woord „orde” associaties oproept met fascistische ideologieën, en dat het Engelse woord „order” bevel betekent. Met andere woorden: in beide gevallen zou er sprake zijn van een van bovenaf (lees: door de Staat) opgelegd - en niet van onderaf groeiend - systeem.

Niet officieel

Op de beroering die in de Westerse wereld is ontstaan over de gedachte aan een Nieuwe Informatie en Communicatie Orde, hoeft hier niet verder te worden ingegaan; zij is de lezers van dit blad voldoende bekend. In de context van de 21e Algemene Conferentie van UNESCO is het echter van belang erop te wijzen dat tot dusverre de UNESCO nog nooit een officiële omschrijving van deze nieuwe „orde” heeft gegeven noch deze ooit heeft aanvaard. Tot dusverre zijn er alleen, al dan niet door UNESCO uitgegeven, publikaties geweest van enkele deskundigen, onder meer de Tunesische afgevaardigde Masmoudi die hieraan een brochure heeft gewijd, maar uiteraard gaat het hierbij niet om een officieel UNESCO-standpunt. Daarvoor zou immers nodig zijn, dat de regeringsdelegaties, die aan UNESCO-vergaderingen deelnemen, hieraan uitdrukkelijk hun goedkeuring hechten; dit is echter nog nooit gebeurd. Wel is ter gelegenheid van de 20e Algemene Conferentie, waarbij de Declaratie over de media* met consensus werd aanvaard, gesproken van „a new, more just and more effective world information and communication order”, een formulering, waarin duidelijk het accent wordt gelegd op het verhelpen van de „imbalance” tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden op het stuk van informatie en communicatie, zowel in nationaal als in internationaal verband. Vanuit het standpunt van de ontwikkelingslanden - die in UNESCO veruit de meerderheid vormen - was het dan ook niet te verwonderen, dat ter gelegenheid van de Algemene Conferentie in

Belgrado zou worden gestreefd naar drie dingen:

1. aanvaarding van het rapport van de Commissie MacBride als basis voor verdere studie en praktische ontwikkelingshulp op het gebied van de communicatie;
2. een verdere invulling van het begrip „Nieuwe Internationale Informatie en Communicatie Orde”;
3. aanvaarding van het in april jl. in Parijs opgestelde International Programme for the Development of Communication, dat dergelijke praktische ontwikkelingshulp ten doel heeft. Deze drie doeleinden hangen ten nauwste met elkaar samen. Zij worden in dit artikel dan ook voortdurend in samenhang met elkaar besproken.

* De volledige titel luidt: „Declaration on fundamental principles concerning the contribution of the mass media to strengthening peace and international understanding, to the promotion of human rights and to countering racialism, apartheid and incitement to war”.

Overleg

Het is duidelijk dat, gezien de bovengeschetste tegenstellingen, de resoluties (besluiten) die ter gelegenheid van een Algemene Conferentie van UNESCO worden aangenomen, steeds de sporen van het compromis zullen vertonen. Het is ondenkbaar dat er ten aanzien van welk programmapunt dan

Mevrouw E. G. Verkerk-Terpstra

ook, maar zeker ten aanzien van de relatie-overheid/media, in de wereld een zo grote eensgezindheid zou bestaan, dat elk land in een besluit zijn eigen opvattingen ten volle zou terugvinden. Waar het echter op aankomt is dat elk land zich achter een samenwerkingsprogramma kan scharen zonder dat het eigen opvattingen behoeft prijs te geven.

Op het normatieve vlak is het bovendien belangrijk dat geen instrumenten (als Declaraties e.d.) worden aangenomen waarvan een zodanige morele druk kan uitgaan dat men eigen opvattingen als ongerechtvaardigd zou moeten beschouwen, of die aan landen met andere opvattingen een legitimatie kunnen verschaffen om dit te doen. Bij de discussie over een voorgestelde resolutie moeten dan ook bepaalde grenzen scherp in het oog worden gehouden. Een van die grenzen is, voor een land als Nederland, het behoud van het fundamentele beginsel van de vrijheid van informatie (in actieve en passieve zin) en van communicatie (meningsuiting), zoals omschreven in onze Grondwet, in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in de internationale (VN) verdragen inzake burgerlijke en politieke rechten en de economische, sociale en culturele rechten, welke ook door Nederland zijn geratificeerd. Zoals hierboven al werd opgemerkt is door de Nederlandse delegatie naar opeenvolgende UNESCO-conferenties deze gedragslijn consequent gevolgd.

Gezien de stemmenverhouding in UNESCO (per land één stem) is het steeds te verwachten, dat Westerse landen die er grosso modo dezelfde opvattingen over vrijheid van informatie en communicatie op na houden als Nederland, zullen worden „overruled” door een groot aantal landen die er anders over denken. Met name de ontwikkelingslanden kunnen, gezien hun grote aantal, in elke stemming de doorslag geven. Voor een delegatie die haar werk goed wil doen, komt het er dan ook erg op aan, dat zij tijdig, met de juiste personen en de goede argumenten, met de ontwikkelingslanden in gesprek gaat. Tijdig: in een stadium lang voorafgaande aan de Algemene Conferentie, ter gelegenheid van conferenties in en buiten UNESCO (experts-conferenties, studiebijeenkomsten, ronde-tafeldiscussies, onderhandelingen in kleiner verband). Met de juiste personen wil zeggen dat men in de regel die mensen het best benadert die bereidheid tot samenwerking en gematigdheid aan de dag hebben gelegd. Wordt dit nagelaten, dan bestaat de mogelijkheid dat een conferentie wordt overvallen door meer radicaalgezinde elementen, die de situatie op de spits willen drijven, met alle heilloze gevolgen van dien. Zo ging vóór de Conferentie van Belgrado het gerucht dat Cuba en Irak met een „zwarte” resolutie voor de dag zouden komen, die

Directeur-Generaal M Bow

de bestaande meningsverschillen over de inhoud van een NIICO opnieuw kon aanwakkeren.

Met de goede argumenten wil zeggen dat beide partijen niet alleen weten wat er leeft in hun eigen kring, maar ook bereid moeten zijn zich open te stellen voor omstandigheden en achtergronden die dikwijls zeer verschillen van die welke in eigen land gebruikelijk zijn.

Evaluatie

Bij de evaluatie van de Algemene Conferentie van Belgrado kan worden vastgesteld dat aan alle drie genoemde elementen actief is gewerkt. In april van dit jaar was al in Parijs een groot aantal delegaties, waaraan ook media- en deskundigen waren toegevoegd, bijeen geweest om te werken aan de uitvoering van een Amerikaans initiatief: het scheppen van een orgaan, dat een stimulerende en coördinerende taak zou vervullen bij de ontwikkeling van informatie- en communicatiesystemen in de Derde Wereld: infrastructuur in de ruimste zin van het woord, dus technische installaties, opleiding van journalisten, researchers en managers, bibliotheken en documentatiecentra. Het resultaat van die bijeenkomst was niet alleen dat er een zorgvuldig uitgewerkt plan voor een „International Programme for the Development of Communication” (DEVCOM) geleid door een Intergovernmental Council voor dit programma (IPDC) ter tafel kwam, maar dat ook allerlei personen bij die gelegenheid intensief met elkaar in gesprek gingen over de communicatieproblemen waarmee de UNESCO in het najaar, bij de Algemene Conferentie, zou worden geconfronteerd. Betere

bekendheid met elkaars standpunten en ook een wat groter onderling vertrouwen waren hiervan het gevolg. Sindsdien is het gesprek voor en tijdens de Algemene Conferentie voortgezet. De Westerse landen hielden in augustus van dit jaar een gedachten-uitwisseling in Londen, met het doel zo mogelijk tot een gezamenlijke ontwerp-resolutie te komen. Hun gezamenlijk optreden tijdens de Conferentie was hechter, actiever en overtuigender dan bij vorige Algemene Conferenties. Het resultaat hiervan waren twee draft-resoluties (DR's), waarvan er één door de negen EEG-landen was opgesteld en die betrekking had op de follow-up van het rapport van de Commissie MacBride (21 C/PRG IV/DR 3), en een andere geïnitieerd was door Duitsland (Bondsrepubliek) en waaraan door alle Westerse landen (w.o. Nederland) steun werd verleend (21 C/PRG IV/DR7). Deze resolutie riep ertoe op, het beginsel van de „free flow of ideas by word and image”, zoals in de UNESCO-Constitutie en in de Declaratie over de media neergelegd, ook werkelijk in praktijk te brengen.

Voor en tijdens de Conferentie in Belgrado vond in klein verband een doorlopend gesprek plaats tussen enkele vertegenwoordigers van ontwikkelingslanden en enkele vertegenwoordigers van de geïndustrialiseerde landen, onder leiding van onze landgenoot M. Mourik, permanent vertegenwoordiger van Nederland bij de UNESCO. Daaraan namen verder deel vertegenwoordigers van Tunesië, Gabon, Jamaica, India, Joegoslavië, en een enkele keer ook Zambia en Cuba. Van de geïndustrialiseerde landen waren het de Ver-

enigde Staten, Engeland, Noorwegen, Oostenrijk, Frankrijk en Nederland die vertegenwoordigd waren in het gesprek. Deze kleine groep, die gedurende de hele conferentie contact heeft gehouden, heeft goed gewerkt. Niet alleen werd gaandeweg meer inzicht verkregen in wat de ontwikkelingslanden precies nastreefden, maar ook bleken de gematigde vertegenwoordigers van deze groep in staat, invloed uit te oefenen in eigen kring, zodat de meer radicale elementen (zoals Irak en Cuba) geen kans kregen. Een niet te verwaarlozen factor daarbij is het feit dat de Directeur-Generaal van UNESCO, de Senegalees M Bow, grote invloed heeft uitgeoefend op de vertegenwoordigers van de Afrikaanse landen, zodat deze gingen fungeren als stabiliserende factor tussen Oost en West (verg. Schaling in NRC 29 oktober 1980).

Subgroep Media

Een derde overleggroep die in Belgrado actief is geweest is de zogenaamde Subgroep Media van de Informatiegroep, d.w.z. een subgroep die was samengesteld uit de geïndustrialiseerde landen (of: OECD-landen), zoals de Westeuropese landen, de Scandinavische landen, de Verenigde Staten, Canada, Japan en Australië. Deze groep wisselde niet alleen informatie uit over de gebeurtenissen voor en achter de schermen van de Conferentie met betrekking tot het communicatie-debat, maar ook fungeerde zij als een inspraakorgaan voor de twee onderhandelaars (Abel, USA en Martin, UK), die namens de electorale groep I (de genoemde landen) deel zouden nemen aan het gesprek over een resolutie, die door de voorzitter van Commissie IV (Cultuur en Communicatie), de Senegalees Thiam, was opgesteld en waarin de drie ingediende resoluties met betrekking tot de follow-up van de Commissie MacBride zouden moeten samensmelten; in het vervolg werd deze resolutie steeds als de „amalgam-resolutie” aangeduid. Deze twee onderhandelaars werden regelmatig door de Subgroep Media van argumenten en kritische reacties op de elkaar opvolgende teksten van de amalgam-resolutie voorzien, totdat deze het eindstadium bereikte.

De Westerse landen mogen, al deze omstandigheden in aanmerking genomen, zeker niet ontevreden zijn over het resultaat dat in Belgrado is behaald. Dank zij hun onderlinge samenwerking en de samenwerking met de Groep 77 is er ten slotte nog zeer veel van de Westerse ideeën en idealen in het slotdocument terechtgekomen.

Zakelijk

De discussie die over het rapport van de Commissie MacBride op zaterdag 11 oktober begon, had een rustig, tamelijk zakelijk karakter. De aansporing van de voorzitter van Commissie IV, de

Senegalees Thiam, om het debat zoveel mogelijk te ontdoen van de ideologiserende en dramatiserende elementen die vorige discussies over de media in UNESCO hadden gekenmerkt, werd door zeer velen van de circa 80 woordvoerders gevolgd. Omdat de Directeur-Generaal in zijn begeleidend rapport (21C/85) ten aanzien van de follow-up het woord geheel had gelaten aan de Algemene Conferentie (zie par. 93), mocht worden verwacht dat de lid-staten van de gelegenheid gebruik zouden maken om concrete beleidsdoelstellingen aan te geven, die de UNESCO op middellange en lange termijn zou moeten nastreven. Wat dit betreft, stelde het debat nogal teleur. Vaak gingen de interventies uitvoerig in op wat op nationaal niveau al met betrekking tot de communicatie is bereikt, of gaven zij een parafrasering van de inhoud van het rapport van de Directeur-Generaal (21C/85). Vooral werd aandacht besteed aan: de Nieuwe Informatie en Communicatie Orde; de status van de journalist; de democratisering van de communicatie; de commercialisering van de communicatie; het begrip „free and balanced flow of information”; verbod van censuur. Op normatieve maatregelen (b.v. tegen de transnationale ondernemingen) werd vooral aangedrongen door Cuba en de Oostbloklanden; de Westerse landen toonden zich daarvan over het algemeen afkerig (o.a. Nederland, om-

dat over de inhoud van de normen toch geen overeenstemming is te bereiken). Opmerkelijk was dat vrijwel alle delegaties veel waardering hadden voor het werk van de Commissie, die kans had gezien de talrijke vragen rond de communicatie-problematiek duidelijk te stellen. Ook kon de grote meerderheid van de sprekers zich aansluiten bij de beschouwingen van de Directeur-Generaal in 21C/85. Verschillende delegaties (o.a. de Nederlandse) lieten hun waardering gepaard gaan met een aantal kritische opmerkingen, zoals: de begrippen informatie en communicatie worden in het rapport door elkaar gebruikt, hetgeen verwarrend werkt; het rapport heeft zich teveel beperkt tot de pers en te weinig aandacht geschonken aan andere vormen van communicatie, zoals radio en televisie; over de democratisering van de communicatie is de commissie weinig concreet geweest en de rol van de publieke opinie in het concept van de „freedom of information” wordt niet nader aangegeven; het rapport wenst op commerciële basis opererende media-bedrijven beperkingen op te leggen, waardoor op de vrijheid van informatie inbreuk wordt gemaakt; het rapport schenkt te weinig aandacht aan de consequenties voor de communicatie van nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals chips en data-banks; het rapport ademt een dirigistische sfeer waar het zich mengt in de activiteiten van beroepsorganisaties en media (bedrijven); het rapport geeft

geen praktische oplossingen voor de verschillende problemen. Algemeen werd het rapport van de Commissie MacBride door de landen die aan het debat deelnamen meer als studie-materiaal gezien dan als een concrete aanduiding voor praktische actie door UNESCO.

IPI

Ook het International Press Institute (IPI) werd in de gelegenheid gesteld het woord te voeren. Het Instituut erkende dat UNESCO op het gebied van de communicatie baanbrekend werk had verricht, maar verweet de Organisatie dat zij de laatste tijd met haar bemoeienissen ter zake buiten haar taak is getreden. In de aanbeveling van de Commissie MacBride tot het opstellen van een communicatiebeleid door de overheid zag het Instituut het gevaar dat overheden de gelegenheid wordt geboden de vrijheid van meningsuiting aan te passen aan zijn beleid op politiek en economisch terrein, wat een beknotting van die vrijheid zou inhouden. De vrije pers moet juist in staat worden gesteld haar kwaliteit zelf te verbeteren, zodat zij zelf de opleiding van journalisten en het beschikbaar stellen van materiaal ter verbetering van de infrastructuur van de communicatie ter hand moet nemen. Anders zou het gevaar niet denkbeeldig zijn dat journalisten worden opgeleid tot propagandisten. De Assistant-Director-General M. Ma-

da drukinkt in zwart en kleur

Voor alle technieken - zowel in vellendruk als in rotatie - inkten te leveren in kleinverpakking, containers, persvaten en in tankwagens. Kwalitatief aan de spits. Gefabriceerd met de meest moderne installaties. Up to date begeleiding van ons laboratorium en buitendienst.

arnhemia

B.V. DRUKINKTFABRIEK

Postbus 248 - 6900 AE Zevenaar Telefoon 08360-31341 Telex 45442

kagiansar keerde zich tegen dit verwijt door op te merken dat alles wat de UNESCO tot nu toe ondernomen heeft op het gebied van de communicatie binnen haar constitutionele taakomschrijving valt. Hij wees erop dat UNESCO, opgericht onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, juist haar bestaan te danken heeft aan de wil van de internationale gemeenschap, te streven naar vrede en veiligheid. Door op democratische wijze van gedachten te wisselen is het mogelijk binnen UNESCO tot besluitvorming te komen, aldus de ADG.

Na het IPI kreeg nog een aantal non-governmental organisations het woord, maar uit hun interventies valt niets te vermelden wat al niet door anderen was gezegd.

Sean MacBride

Ten slotte kreeg de voorzitter van de Commissie, de heer Sean MacBride, de gelegenheid de vergadering toe te spreken. Hij wees erop, dat het recht op vrije meningsuiting en informatie (in actieve en passieve zin) niet slechts een individueel maar ook een collectief recht is. De publieke opinie heeft grote invloed in de wereld; zij richt zich tot de overheid en kan aan deze haar wil opleggen. Hierdoor ontstaat echter een potentieel gevaar voor de vrijheid van meningsuiting, daar bij de overheid een stijgende neiging gaat ontstaan om de media te domineren en te controleren. Juist daarom hebben de journalisten bescherming nodig. Ook moeten de burgers als consumenten van het nieuws hun stem kunnen laten horen bij de samenstelling van de inhoud van dit nieuws: dit wordt bedoeld met „democratisering”. Hij legde er nog eens de nadruk op dat de Commissie had kunnen werken zonder enige inmenging van UNESCO in de besluitvorming. Ten slotte wees hij op het gevaar van een dreigende papierschaarste, waardoor de vrijheid van informatie kan worden aangetast. Er wordt aan gewerkt, deze schaarste te voorkomen. (UNESCO is hierover in overleg met FAO, F.K.)

Zoals hierboven al aangestipt, moest de discussie over het rapport van de Commissie MacBride ten slotte uitmonden in een resolutie (besluit) van de Algemene Conferentie over de mogelijke follow-up. In kleine kring werd

het gesprek dan ook voortgezet over de zogenoemde amalgaam-resolutie, opgesteld door de voorzitter van Commissie IV, de Senegalees Thiam. De uiteindelijke tekst van deze resolutie is hierachter afgedrukt, zodat de lezer zich een oordeel kan vormen over het gehele resultaat.

Uit de berichtgeving die de dagbladen hieraan al hebben gewijd zal het inmiddels bekend geworden zijn dat deel VI van deze resolutie de belangrijkste en meest omstreden paragraaf heeft gevormd, zodat ik er hierbij mee volsta, daarover enkele opmerkingen te maken. Na een uitnodiging aan UNESCO en aan de lid-staten om zoveel mogelijk bekendheid te geven aan het rapport en aan de non-governmental en professionele organisaties om het rapport en de daarin voorkomende aanbevelingen te bestuderen en te commentariëren, en na te hebben uitgesproken dat UNESCO, binnen het systeem van de Verenigde Naties, de voornaamste rol heeft te spelen bij het onderzoek naar en het oplossen van de problemen op het terrein van informatie en communicatie, wordt tot UNESCO de uitnodiging gericht, te werken aan het scheppen van een Nieuwe Internationale Informatie en Communicatie Orde (par. 1 van deel VI). Deze nieuwe orde zou kunnen berusten op een aantal fundamentele uitgangspunten (par. 2.), waaronder vooral van belang zijn persvrijheid en informatievrijheid (v), de vrijheid van journalisten, en van de media „een vrijheid die onafscheidelijk is van verantwoordelijkheid” (vi), en het recht

van het publiek, van ethnische en sociale groeperingen en van de individuen om toegang te krijgen tot de bronnen van informatie en actief deel te nemen aan het communicatieproces (xi). Hierin wordt een aantal fundamentele Westerse beginselen teruggevonden.

Reacties in Nederland

Nu kan men dit alles een „lege huls” noemen (NRC, 27 oktober 1980) en erop wijzen dat het de Directeur-Generaal van de UNESCO erom begonnen is, via een stelsel van „nationale communicatiepolitiek” te komen tot „een internationaal systeem, waarbij dwingende voorschriften worden uitgevaardigd voor de inhoud van media-boodschappen”, en dat dan ook een „ingreep betekent in de traditionele vrijheid van het woord”, maar dan moet daartegenover worden gesteld dat a) volgens geldende regels van internationaal recht UNESCO niets dwingend kan opleggen, maar dat de lid-staten van UNESCO bepaalde beginselen zelf aanvaarden, b) dat nationale communicatie-politiek (lees: beleid) gevormd wordt door de lid-staten zelf, die daaraan een inhoud geven welke naar hun oordeel het best past in hun eigen nationale, politieke en maatschappelijke verhoudingen, c) dat dwingende voorschriften voor de inhoud van media-boodschappen door een meerderheid van lid-staten (w.o. Nederland) steeds consequent van de hand zijn gewezen omdat UNESCO niets dwingend heeft op te leggen en de inhoud van media-boodschappen voor de verantwoording komt van die media zelf.

Wanneer nu Westerse vertegenwoordigers (w.o. Nederland) met kracht opkomen voor hun beginselen, die zij tot uitdrukking gebracht willen zien in het slotdocument, en wanneer dit na veel onderhandeling ten slotte ook gebeurt op een voor het Westen aanvaardbare manier, dan getuigt het van een voor een commentator bedenkelijk gebrek aan inzicht in de problematiek en in de gang van zaken bij een grote internationale conferentie om hier van een „lege huls” te spreken. Daardoor worden alle gebeurtenissen in Belgrado teruggebracht tot een vermeende doelstelling van de Directeur-Generaal M'Bow (alsof hij de enige was die het voor het zeggen heeft!) die te lezen

Voorzitter C. Mijatovic van het presidium van Joegoslavië verrichtte de opening van de 21ste Algemene Conferentie van Unesco die in Belgrado is gehouden.

zou zijn in een document (21 C/85) dat op 3 september verscheen, dus drie weken vóórdat de Conferentie in Belgrado een aanvang nam. Als de schrijver verder van mening is dat soortgelijke denkbeelden als die welke door hem aan M'Bow worden toegeschreven „ook leven in de verwarde breinen in Nederlandse UNESCO-kringen en bij Nederlandse mediadeskundigen”, dan worden door hem niet alleen verwarde ideeën maar ook ignobele doelstellingen toegeschreven aan mensen, die in opeenvolgende Algemene Conferenties in een reeks van jaren (toen de Nederlandse pers nog in het geheel geen belangstelling toonde voor UNESCO) niets anders hebben gedaan dan de vrijheid van informatie en meningsuiting te verdedigen en de nadruk te leggen op het feit dat naar hun mening een regering slechts een voorwaardenschepend beleid moet voeren op dit terrein. In de Kamerdiscussie van 8 september jl. is dit beginsel door de Regering nog een schude-lijk onderschreven, en in de interventie van de Nederlandse Delegatie in Commissie IV over het rapport van de Commissie MacBride (woordvoerder: ondergetekende) is dit principe met zoveel woorden nogmaals naar voren gebracht.

Verantwoordelijkheid

Een tweede opmerking. Kamerleden (Verkerk-Terpstra, Bolkestein, Ploeg en Keja) hebben, naar aanleiding van de clausule, dat de vrijheid van journalisten „niet te scheiden valt van verantwoordelijkheid” de vraag gesteld: Jegenens wie is de journalist verantwoordelijk? (Tweede Kamer, vragen, 28/10) Kennelijk is de tekst van de interventie van de Nederlandse Delegatie in Commissie IV over het Communicatie-programma van de UNESCO (auteurs dr. J. Verhoeve en dr. F. Klaver, uitgesproken door dr. Verhoeve) nog niet in het bezit van genoemde Kamerleden geweest. Anders hadden zij kunnen lezen dat daarin uitdrukkelijk afstand is genomen van een mogelijke interpretatie van het begrip „(sociale) verantwoordelijkheid” van de journalist of van de media in de zin van „verantwoordelijkheid aan de Staat”. Als het echter betekent dat een journalist voor zijn uitingen verantwoordelijk is volgens de regels van een democratische wijze aangenomen wet en voor een onafhankelijke rechter, dan kunnen wij daarmee instemmen, aldus de interventie. Geen van beide interpretaties komt echter in de uiteindelijke tekst van de resolutie voor (zoals ook al door H. Lockefeer in de Volkskrant van 1 november jl. is opgemerkt), zodat Nederland zich ook niet achter een verkeerde interpretatie van dat begrip „verantwoordelijkheid” heeft geschaard. Maar juist de vertegenwoordigers van de media zullen toch niet willen ontkennen dat hun handelen „verantwoordelijk” moet zijn, ook al

wordt dat begrip niet nader gedefinieerd. De amalgaam-resolutie over het rapport MacBride (21 C/PRG V/DR8) werd ten slotte met consensus aangenomen, waarbij alleen de Zwitsers opzettelijk niet in de zaal aanwezig waren. (In feite is Zwitserland tegen elke bemoeienis van de UNESCO met communicatie, ondanks de UNESCO-Constitutie). Stemverklaringen werden verder nog afgelegd door de Britse delegatie, die niet erg tevreden bleek met deel VI, omdat daarin haars inziens teveel de nadruk ligt op de taak van landen en individuele rechten en vrijheden te weinig aan bod komen. Engeland verklaarde zich echter bereid verder te overleggen, onder meer met de Westerse partners. De Verenigde Staten beschouwden de resolutie als geheel als een krachtig getuigenis ten gunste van de vrijheden die de VS verdedigen, al had men ook wel bepaalde reserves. Duitsland stelde zich gereserveerd op, omdat men nog niet de tijd had gehad met de regering in Bonn uitvoerig te overleggen. Gematigde stemverklaringen kwamen verder van Oostenrijk, Australië, Canada, Zweden, Japan en Nieuw-Zeeland. Over de sensationele „stemverklaring” van de Afghaanse gedelegeerde is door de dagbladen al uitvoerig bericht. De discussie over de Nieuwe Internationale Informatie en Communicatie Orde in het kader van deel VI van de slotresolutie over het rapport MacBride werd overigens doorkruist door een andere, waarover nu.

Invulling „orde”

Naarmate de Conferentie vorderde, werd het langzamerhand duidelijk, dat de ontwikkelingslanden zich ongerust maakten over de tendens die zich begon af te tekenen om het rapport MacBride vooral als studie-object te behandelen en als een eerste stap op een lange weg van nadenken en overleg te beschouwen. Na alle conferenties die aan Belgrado vooraf waren gegaan (sinds ongeveer 1972) voelden zij, dat de tijd om het ijzer te smeden heet was en dat het gunstige tijnt moest verlopen om woorden in daden om te zetten. Zij hadden zich bij verschillende gelegenheden sterk gemaakt voor een Nieuwe Internationale Informatie en Communicatie Orde - als complement op de Nieuwe Internationale Economische Orde - en van Belgrado werd verwacht dat daaraan een verdere invulling kon worden gegeven. Op 17 oktober diende Venezuela een voorstel in (21 C/DR 385) waarin de wenselijkheid van een „clear and practical” definition of a New World Information and Communication Order” werd uitgesproken en de DG van UNESCO werd gevraagd, „promptly” studies, consultaties en maatregelen te (onder)nemen, om vast te stellen wat nu de „characteristics” van een Declaratie „for the Establishment of a

New World Information and Communication Order” behoorden te zijn, die dan mogelijkwijs op de volgende Algemene Conferentie van UNESCO (1983) zou worden aangenomen.

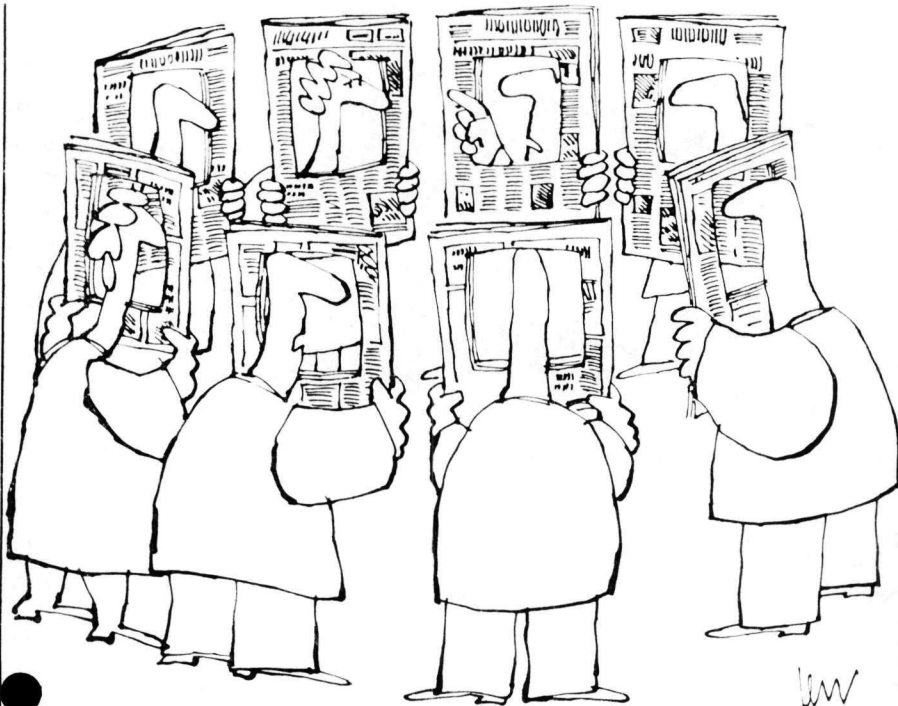
Op het eerste gezicht leek dit voorstel erg bedreigend voor degenen die tegenstander zijn van een dergelijke nieuwe orde (wat de inhoud daarvan ook moge zijn). Maar bij nadere bestudering bleek dit voorstel eigenlijk strikt logisch: zoals ik hierboven al heb vermeld, is door UNESCO nooit een officiële omschrijving van deze nieuwe „orde” gegeven, noch is deze ooit aanvaard, en een nadere omlijning van dit begrip zou dan ook verder voorwerp van gesprek en onderhandeling kunnen zijn. Na een uitvoerige discussie over de betekenis en merites van het voorstel en een advies van de juridisch adviseur, werd ten slotte de volgende formulering aanvaard:

„Invites the Director-General to undertake the studies with the view to the drawing up of the basic principles of a New World Information and Communication Order, including the possibility and desirability of such studies serving as a basis for a Declaration on a New World Information and Communication Order”.

Het rapport van de DG moet worden voorgelegd aan de volgende Algemene Conferentie. Bij de stemming bleek dat 51 landen vóór het voorstel waren (waaronder Ierland, Spanje en Denemarken), 6 tegen (waaronder Zwitserland, de Verenigde Staten, Engeland, Japan en Canada) en 26 onthoudingen (waaronder Nederland, Frankrijk, Duitsland en België). Nederland stemde voor onthouding, omdat er geen reden aanwezig was om tegen een studie over een NIICO te stemmen waarvan de inhoud immers nog moet worden omschreven, maar anderzijds geen behoefte heeft aan normatieve instrumenten waarover geen of moeilijk overeenstemming is te bereiken.

Programma

Het zal de lezers van dit blad bekend zijn, dat in april jl. in Parijs een conferentie heeft plaatsgevonden die ten doel had, te komen tot een International Programme for the Development of Communication en de instelling van de Intergovernmental Council voor dit programma (IPDC) dat hulp en technische bijstand zal geven aan ontwikkelingslanden bij het opzetten of uitbreiden van hun infrastructuur op het gebied van de communicatie. Het voorstel voor een dergelijk programma was uitgegaan van de Verenigde Staten, die evenals veel Westerse landen (o.a. Nederland) steeds hadden betoogd dat praktische maatregelen ten behoeve van ontwikkelingslanden meer waarde hebben dan ideologisch geharrewar, en dat de Derde Wereld met spoed moest worden geholpen om daardoor de bestaande „imbalance” ten opzichte van de geïndustrialiseerde wereld, zowel

nationaal als internationaal, te redresseren.

Het voorstel werd na veel overleg en onderhandeling aanvaard, en het was nu aan de Algemene Conferentie om dit goed te keuren of te verwerpen. Een moeilijk punt daarbij was nog steeds de vraag, die ook al in april was gesteld, of de lid-staten bereid zouden blijven een fonds - of althans extra geldelijke middelen - ter beschikking te stellen voor dit programma. Nederland was een van de weinige landen die dergelijke middelen aanbood, maar vooral de Britse Regering toonde zich halsstarrig in haar weigering, omdat zij geen verdere toezeggingen van financiële hulp kan doen, gezien haar eigen slechte financiële positie.

In een begeleidend commentaar (21 C/86) noemde de Directeur-Generaal M'Bow echter de kwestie van de financiering „crucial”. Hij legde verder de nadruk op de noodzaak van samenwerking op dit gebied tussen UNESCO en verschillende andere onderdelen van het systeem van de Verenigde Naties, een opmerking die niet overbodig was, omdat UNESCO de neiging heeft het gebied van de communicatieproblematiek als bij uitstek haar eigen terrein te beschouwen, en te vergeten dat ook andere organen van de VN, in het bijzonder ITU en UNDP, zich intensief en ook praktisch met deze problematiek en de hulp aan ontwikkelingslanden bezighouden.

Op 15 oktober diende een groot aantal ontwikkelingslanden onder leiding van India een ontwerp-resolutie (21 C/DR 359) in die op de instelling van dit programma en van de Council (IPDC) aandrong. De resolutie zat goed in elkaar en bleek na enige amendering aanvaardbaar. Veel discussie heeft nog plaatsgehouden over de statuten van de

IPDC, maar deze werden ten slotte met slechts twee kleine wijzigingen aangenomen. De directeur van het Programma wordt benoemd op aanbeveling van de IPDC en de IPDC wordt direct verantwoordelijk aan de Algemene Conferentie. Hij bestaat uit 35 leden, waaronder ook Nederland is gekozen. Hiermee is het door de Commissie MacBride voorgestelde UNESCO-centrum voor studie en planning van informatie en communicatie (par. 78 van het rapport, Part V) van de baan.

Conclusies

De samenhang tussen de drie hier besproken hoofdlijnen van het streven van de ontwikkelingslanden is duidelijk. Voorop staat het verlangen, hun eigen nationale en culturele identiteit te beschermen en in dit opzicht te „dekoloniseren” van het Westen. Daarvoor is niet alleen geld en technische bijstand nodig, maar ook een bewustwordingsproces, met name in de Derde Wereld zelf.

Wat het eerste betreft, weten de ontwikkelingslanden dat dit voor een groot deel uit de Westerse wereld moet komen. Deze is daartoe bereid, maar niet tot elke prijs. Wanneer de Derde-Wereldlanden in het kader van het bewustwordingsproces, dat wordt samengevat onder de leuze „Nieuwe Internationale (of Wereld) Orde”, ingaan tegen of voorbijgaan aan bepaalde opvattingen die voor het Westen fundamentele waarden vertegenwoordigen, zoals de vrijheid van meningsuiting en informatie, niet alleen voor de media maar voor elk individu, dan vinden zij het Westen tegenover zich. De ontwikkelingslanden zijn zich deze situatie terdege bewust. Voor een deel heeft de Derde Wereld uit welbegrepen eigen-

belang met het Westen gestemd als het ging om het uitdrukkelijk aanvaarden van de „Westerse” waarden. Ook is het waar dat verreweg de grote meerderheid van die landen niets voelt voor het Sovjet-systeem. Dat werd al duidelijk in Nairobi in 1976, en in Parijs in 1978 werd die tendens nog versterkt.

In de pers (Schaling in NRC van 29/10/80 en Lockfeer in de Volkskrant van 1/11/1980) is al opgemerkt dat de Sovjet-Unie in eigen zwaard is gevallen: nadat dit land in 1970 zelf de media-discussie in UNESCO had aangezwengeld, is door de ironie van de gebeurtenissen de Sovjet-Unie in 1980 uiteindelijk totaal geïsoleerd.

Hieruit kan niet anders worden geconcludeerd dan dat het Westen in de afgelopen jaren met succes geprobeerd heeft, de ontwikkelingslanden aan zijn kant te krijgen waar het ging over de geestelijke vrijheid. Toch zou het een illusie zijn te menen dat in de Derde Wereld alles prachtig geregeld is wat de vrijheid van informatie aangaat; er valt wat dat betreft nog veel „zendingsarbeid” te verrichten en hier ligt behalve voor de IPDC nog een groot terrein braak voor professionele organisaties en instellingen die zich de opleiding van journalisten ook uit de Derde Wereld ten doel stellen.

Wat dit betreft is er onder meer door de Nederlandse delegatie steeds bij UNESCO op gehamerd dat de professionele organisaties en in het bijzonder de journalisten zelf bij het werk van UNESCO worden betrokken. Er zijn tekenen die erop wijzen dat dit vanuit Parijs in toenemende mate gebeurt, en ook het rapport van de Commissie MacBride verwijst meermalen naar de rol die dergelijke organisaties toekomt.

Polemiek

Over de UNESCO ten slotte nog het volgende. In de pers, maar ook daarbuiten, is de polemiek over het MacBride-rapport vaak gevoerd niet op basis van datgene wat in de uiteindelijke versie van het rapport terecht is gekomen, maar op uitlatingen van leden van het UNESCO-secretariaat in Parijs en op al dan niet vermeende bedoelingen van de Directeur-Generaal van UNESCO. Nu zijn zowel de heer M'Bow als verschillende personen uit het UNESCO-secretariaat erop uit, een actieve rol te spelen in de communicatieproblematiek en politieke invloed wordt uiteraard op het secretariaat van de Organisatie uitgeoefend, overigens vanuit verschillende politieke hoeken. Maar de uiteindelijke beleidslijn wordt vastgesteld door de Algemene Conferentie, die daarbij niet alleen oordeelt over de stukken die haar van de zijde van het secretariaat van de UNESCO worden voorgelegd, maar die zelf ook initiatieven kan nemen en neemt. Wat er door een land als Nederland tijdens het debat in de Algemene Conferentie van de UNESCO wordt ge-

zegt, is niet onbelangrijk. In de politiek geldt het adagium dat woorden daden betekenen, en dat geldt ook voor vergaderingen van internationale organisaties. Een goede voorbereiding, waarbij alle professionele organisaties nauw zijn betrokken, is van groot belang. Wat UNESCO is en wil, dringt nog onvoldoende door. Ook hoe daarop door betrokkenen in Nederland wordt gereageerd. Er is vaak sprake van een vertekend beeld, omdat vooral in een discussie over de plaats en de taak van de media alleen in genuanceerde termen kan worden gesproken. De discussie over de media gaat door in de komende jaren. Er is naar mijn mening geen reden voor een overgeaccentueerd wantrouwen in de bedoelingen van de UNESCO of van de Directeur-Generaal M'Bow, maar er is wel reden om alle uit Parijs komende stappen op het terrein van de communicatie „hinderlijk” te volgen, en attent te blijven.

Audiovisuele revolutie

Een boekje over de media-toekomst in de komende 25 jaar kan niet voorbijgaan aan de noodzaak van een samenhangend beleid, waarmee pers en omroep ieder in hun eigen waarde gelaten worden. Wanneer dat wordt vergeten, dan is de bijdrage aan de discussie over dit onderwerp minder zinvol en geldt eventuele waardering voor zo'n uitgave alleen de achtergrondinformatie op deelreinen. Als probleem blijft over dat er in Nederland al meer dan genoeg over facetten van het media-beleid is geschreven via deze „ouderwetse” benadering.

Deze conclusie moet worden getrokken na lezing van Samsoms boek „De audiovisuele revolutie”, een reeks opstellen van deskundigen die onder redactie van Ad Kooyman is verschenen (prijs f 24,50). De televisie staat te vaak eenzijdig in het middelpunt van de belangstelling, waardoor de auteurs het risico van een partiële visie maar moeizaam hebben kunnen ontwijken. Als de persmedia toch bij de toekomst worden betrokken waarin omroep en bij voorbeeld dagbladen zoveel met elkaar te maken zullen krijgen, slaat men stevig de plank mis met de voorstelling (pagina 97) dat deze media elkaar niet rechtstreeks beïnvloeden. Er ontbreekt pijnlijk een degelijke beschouwing over de verhouding tussen inkomsten van de omroep en pers, waaruit verantwoorde conclusievorming mogelijk is. Meer helderheid verschaft de onderverdeling in schaalvergrotenende en -verkleinende ontwikkelingen die de lezer voor het goede begrip wordt aangeboden.

H.G.

Belgrade 1980

Item 25 of the agenda

DRAFT RESOLUTION

submitted by the Drafting Group on Communication which was asked to submit to Commission IV a draft resolution based on 21 C/PRG.IV/DR.1, 3 and 4

1. Considers that:

- (a) this new world information and communication order could be based, among other considerations, on: (i) elimination of the imbalances and inequalities which characterize the present situation; (ii) elimination of the negative effects of certain monopolies, public or private, and excessive concentrations; (iii) removal of the internal and external obstacles to a free flow and wider and better balanced dissemination of information and ideas; (iv) plurality of sources and channels of information; (v) freedom of the press and information; (vi) the freedom of journalists and all professionals in the communication media, a freedom inseparable from responsibility; (vii) the capacity of developing countries to achieve improvement of their own situations, notably by providing their own equipment, by training their personnel, by improving their infrastructures and by making their information and communication means suitable to their needs and aspirations; (viii) the sincere will of developed countries to help them attain these objectives; (ix) respect for each people's cultural identity and the right of each nation to inform the world public about its interests, its aspirations and its social and cultural values; (x) respect for the right of all peoples to participate in international exchanges of information on the basis of equality, justice and mutual benefit; (xi) respect for the right of the public, of ethnic and social groups and of individuals to have access to information sources and to participate actively in the communication process;
- (b) this new world information and communication order should be based on the fundamental principles of international law, as laid down in the United Nations Charter;
- (c) diverse solutions to information and communication problems are required because social, political, cultural and economic problems differ from one country to another and, within a given country, from one group to another.

2. The General Conference expresses the wish that Unesco demonstrate its willingness in its short- and medium-term activities to contribute to the delineation, broadening and application of the concept of a new world information order.

De veelbesproken passages van de Unesco-resolutie.

Sterk boek van Munnik

Humor kan in het werk van cartoonist Len Munnik, illustrator van onder andere dit tijdschrift, vervlochten zijn met dodelijke ernst. Speelse strepen ontmaskeren meedogenloos de werkelijk-

uit: „Er valt niks te lachen”

heid die de kunstenaar waarneemt. Len Munnik bewijst met zijn recent verschenen boek „Er valt niks te lachen” dat hij de wereld om zich heen kritisch analyseert en prijs geeft aan een kostelijke vormgeving, waarmee de kracht van zijn uiterst serieuze boodschappen origineel wordt aangescherpt.

Zijn onderwerpen boeien door actualiteit. Als cartoonist treft Munnik het machtsevenwicht in de wereld, milieubedreigingen, een kerk (afgebeeld op de rug van een slak), individualisering bij een explosie in massacommunicatie.

Ondersteuning verleent hij aan de vrouwenemancipatie. Een serie tekeningen met een man achter en een vrouw ernáást beëindigt deze cartoonist met een eenzame afdrop: de man rijdt alleen verder.

In dit boek zijn duidelijk de sporen te vinden van Munniks gewaardeerde medewerking aan Trouw, Hervormd Nederland, Opzij en ook De Dagbladders.

Deze boeiende uitgave vol meesterlijke tekeningen is verzorgd door Boeken-centrum B.V. te 's-Gravenhage (prijs: f 16,90).

H.G.